

Η εργαλειοποίηση της αναγνώρισης της γενοκτονίας των Αρμενίων, για τον «εξαγνισμό» μιας άλλης που διαπράττεται τώρα

Τα ξημερώματα της 28ης Απριλίου 1988, ένας άνδρας πέφτει νεκρός έξω από το σπίτι του στο Παλαιό Φάληρο από τα πυρά δύο ανδρών με καλυμμένα χαρακτηριστικά. Όταν οι ελληνικές Αρχές καταφθάνουν στο σημείο του εγκλήματος, βρίσκουν κάλυκες από περίστροφο και караμπίνα, μία βαλίτσα καθώς και ένα διπλωματικό διαβατήριο της Νότιας Υεμένης. Το θύμα ταυτοποιείται αρχικά ως ο 39χρονος Abdul Mohammed Kasim. Το όνομα, βέβαια, όπως και το διαβατήριο, ήταν ψευδή. Στην πραγματικότητα, οι ελληνικές Αρχές είχαν μπροστά τους το πτώμα ενός από τα ηγετικά στελέχη της μεγαλύτερης ένοπλης αρμενικής οργάνωσης της εποχής, η οποία συνδεόταν με τον θάνατο συνολικά 46 ανθρώπων και τον τραυματισμό άλλων 299. Πέντε χρόνια νωρίτερα, τον Ιούλιο του 1983, ο ίδιος είχε σχεδιάσει τη βομβιστική επίθεση στο αεροδρόμιο Ορλύ του Παρισιού, που άφησε πίσω της έξι νεκρούς και ενενήντα τραυματίες. Ήταν μόλις μία από τις περίπου πενήντα επιθέσεις που αποδίδονται στην ASALA (Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia).

Τελικά, οι ελληνικές Αρχές ταυτοποίησαν το πτώμα ως τον Χαγκόπ Χαγκοπιάν. Οι Γάλλοι από την άλλη θεωρούσαν πως το αληθινό του όνομα ήταν Πεντρός Χοβανισσιάν. Στην πραγματικότητα πρόκειται για τον Χαρουτιούν Τακουσιάν. Ο Χαρούτ, όπως τον αποκαλούσε ο κύκλος του, γεννήθηκε το 1951 στη Μοσούλη από Αρμένιους γονείς. Σε ηλικία περίπου 16 ετών μετανάστευσε στη Βηρυτό. Εκεί συναντήθηκε με τη μεγάλη αρμενική διασπορά και σύντομα βρέθηκε στα προσφυγικά καμπ των Παλαιστίνιων, όπου γνωρίστηκε με το PFLP και τις υπόλοιπες αντάρτικες ομάδες του Λιβάνου. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, ο Χαρούτ μαζί και με άλλους Αρμένιους ίδρυσαν στη Βηρυτό την ένοπλη οργάνωση ASALA.

Γεννημένη στα προσφυγικά καμπ της Βηρυτού και εκπαιδευμένη από τις παλαιστινιακές οργανώσεις, η αρμενική ένοπλη οργάνωση, υιοθέτησε τα μαρξιστικά ρεύματα του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα και σύντομα ανέλαβε διεθνή δράση. Κύρια επιδίωξή της ήταν η διεθνής προβολή της υπόθεσης της Γενοκτονίας των Αρμενίων και ο εξαναγκασμός της Τουρκίας να προχωρήσει στην επίσημη αναγνώρισή της. Όμως, η αναγνώριση δεν αποτελούσε τον τελικό στόχο, αλλά το πολιτικό εργαλείο για έναν ευρύτερο εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, ο οποίος θα ολοκληρωνόταν με την επιστροφή των Αρμενίων στα εδάφη της ανατολικής Τουρκίας και τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους.

Τι σημαίνει όμως στην πραγματικότητα ο αγώνας για την αναγνώριση μιας γενοκτονίας;

Οι απαντήσεις και οι μεθοδολογίες ποικίλλουν. Στην καθημερινή πρακτική των επιζώντων μιας γενοκτονίας, η αναγνώριση δεν περιορίζεται σε μια μόνο πολιτική ή νομική πράξη. Συνδέεται με τη διάσωση της ιστορικής αλήθειας, των πολιτιστικών στοιχείων και της μνήμης των νεκρών. Οι επιζώντες και οι απόγονοί τους μετατρέπονται σε φορείς ενός χαμένου τόπου, μιας προηγούμενης ζωής και ενός διαγενεακού βιώματος που μεταφέρεται μέσα στον χρόνο, αλληλεπιδρά με τους νέους τρόπους εγκατάστασης και διαμορφώνει τη νέα πραγματικότητα.

Για κάποιους η αναγνώριση υπερβαίνει τη μνήμη και συνδέεται με συγκεκριμένες πολιτικές διεκδικήσεις στο παρόν. Για άλλους έχει οικονομικό χαρακτήρα, μέσω της διεκδίκησης αποζημιώσεων. Για κάποιους άλλους αφορά την αποκατάσταση μιας ιστορικής εδαφικής διεκδίκησης ή ακόμη και τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου αρμενικού κράτους που θα εκτείνεται από τα εδάφη της ανατολικής Τουρκίας έως τον νότιο Καύκασο. Υπάρχουν, τέλος, εκείνοι που θεωρούν ότι η αναγνώριση μιας γενοκτονίας υπερβαίνει το ίδιο το συλλογικό υποκείμενο που υπήρξε θύμα και ανάγεται σε μια οικουμενική πολιτική πράξη και θέση αρχής, η οποία αγωνίζεται ώστε τέτοια εγκλήματα να μην επαναληφθούν.

Όσο διαφορετικές είναι οι απαντήσεις, άλλο τόσο διαφορετικοί είναι και οι δρόμοι που χαράσσονται για την επίτευξή τους. Εκεί όπου οι κοινότητες των επιζώντων απέκτησαν θεσμική αναγνώριση και ενσωμάτωση στον κοινωνικό ιστό, ο αγώνας για την αναγνώριση πέρασε μέσα από τα κοινοβούλια, τα ψηφίσματα και τη θεσμική πίεση. Έτσι, πολλά κράτη προχώρησαν στην επίσημη αναγνώριση της Γενοκτονίας των Αρμενίων.

Για άλλους όμως, η αναγνώριση δεν μπορούσε να επιτευχθεί μέσα από τους θεσμούς. Για την ASALA, η αναγνώριση περνούσε μέσα από τον ένοπλο αγώνα. Ακόμη όμως και στο εσωτερικό της οργάνωσης δεν υπήρχε συμφωνία για τα όρια αυτής της πράξης. Έτσι, εκείνη η επίθεση στο αεροδρόμιο του Ορλύ αποτέλεσε ένα από τα σημεία καμπής που επιτάχυναν τις εσωτερικές διασπάσεις της οργάνωσης. Οι στρατηγικές αποκλίσεις υπήρξαν τόσο βαθιές που οδήγησαν τελικά σε συγκρούσεις ακόμη και με τις παλαιστινιακές οργανώσεις. Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του Μόντε Μελκονιάν, ηγετικής φυσιογνωμίας της ASALA, ο οποίος αποχώρησε ιδρύοντας το «Επαναστατικό Κίνημα» και αργότερα σκοτώθηκε πολεμώντας στον Πρώτο Πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ.

Το ίδιο ερώτημα επιχείρησαν να απαντήσουν και οι Αρμένηδες που εγκαταστάθηκαν στα προσφυγικά παραπήγματα της Αθήνας μετά τη Γενοκτονία. Το 1942, ίδρυσαν την αντιστασιακή κομμουνιστική οργάνωση «Τα παιδιά του Αραράτ». Για εκείνους, η απάντηση βρισκόταν στον ένοπλο αγώνα απέναντι στις δυνάμεις της κατοχής. Γι' αυτό και δεν άργησαν να βρεθούν σε επιτελικές θέσεις στον ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Πολέμησαν τους Γερμανούς κατακτητές, οργανώθηκαν στην ΟΠΛΑ και αργότερα συγκρούστηκαν με τους Βρετανούς στα Δεκεμβριανά. Εκτελέστηκαν στην Καισαριανή. Έγιναν μάρτυρες στο Μπλόκο του Δουργουτίου. Είδαν τα σπίτια τους να καίγονται από τους Γερμανούς και τους ντόπιους συνεργάτες τους. Για αυτούς, η συζήτηση για τη γενοκτονία δεν μπορούσε να

διαχωριστεί από τον αγώνα για μια ζωή ελεύθερη, εδώ, στην Αθήνα.

Όποια και αν είναι λοιπόν η απάντηση, η μνήμη μιας γενοκτονίας δεν μπορεί να υπάρχει ποτέ έξω από τις πολιτικές συνθήκες που τη γεννούν. Όταν αποσπάται από αυτές, μετατρέπεται εύκολα από εργαλείο ιστορικής κατανόησης σε σύμβολο χωρίς περιεχόμενο, έτοιμο να χρησιμοποιηθεί από διαφορετικά πολιτικά σχέδια. Γιατί αν δεν αναζητήσεις τις ρίζες ενός φαινομένου, το υποκείμενο που οπλίζει τη γενοκτονία, τις δυνάμεις που τη στηρίζουν ή τη νομιμοποιούν μέσα από τη σιωπή τους, τις μορφές αντίστασης που αναπτύχθηκαν απέναντί της, αλλά και τα πολιτικά λάθη που επέτρεψαν να συντελεστεί, τότε δεν μπορείς να απαντήσεις ούτε στο πιο θεμελιώδες ερώτημα: για ποια δικαίωση αγωνίζεσαι. Η ιστορία μας έχει διδάξει πως τέτοιες επιλογές, πέραν από λανθασμένες και αναθεωρητικές, συχνά αποδεικνύονται και βαθιά επικίνδυνες. Και οι Αρμένιοι γνωρίζουν από πρώτο χέρι πως τέτοια λάθη έχουν βαρύ τίμημα. Την ίδια στιγμή λοιπόν, που στην Αθήνα, οι Αρμένιοι συμμαχούσαν με τον ΕΑΜ – ΕΛΑΣ και στέκονταν μπροστάρηδες απέναντι στις δυνάμεις κατοχής, κάποιοι άλλοι Αρμένιοι, συχνά μέλη που συνδέονταν με την Αρμενική Επαναστατική Ομοσπονδία, γνωστή ως Τασνάκ, συνεργάζονταν με τις ναζιστικές δυνάμεις. Άνθρωποι που μόλις λίγα χρόνια πριν είχαν επιβιώσει από μια γενοκτονία, συμμάχησαν με τη φονικότερη πολεμική μηχανή που γνώρισε η ανθρωπότητα. Σε ένα καθεστώς που έκανε τον θάνατο βιομηχανία και τη βία αυτοσκοπό. Αρμένιοι, κάποιοι κομμουνιστές και κάποιοι συνεργάτες του Άξονα. Αυτή η διττή ταυτότητα, απότοκο των ερωτημάτων που έθεσε η Αρμενική Γενοκτονία, έμελλε να χαραχτεί για δεκαετίες στο αρμενικό λαό.

Φτάνοντας στο σήμερα, η απόσπαση της Γενοκτονίας από την ιστορική της συγκυρία έχει δημιουργήσει το εξής παράδοξο φαινόμενο: την ίδια στιγμή που η διασπορά συνεχίζει ποικιλοτρόπως να αναφέρεται στη Γενοκτονία των Αρμενίων, η ίδια η αρμενική κυβέρνηση αναδιαμορφώνει το αφήγημα, θάβοντας οποιαδήποτε συζήτηση, στο όνομα της εξομάλυνσης των σχέσεων με τη γειτονική Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν. Πρόκειται για μια επιλογή που συνδέεται άρρηκτα με τη στροφή της Αρμενίας προς τη Συλλογική Δύση, τη διαχείριση της ήττας στον δεύτερο πόλεμο του Ναγκόρνο – Καραμπάχ, καθώς και την αποσιώπηση της εθνοκάθαρσης που υπέστησαν οι Αρμένιοι του Αρτσάχ.

Όλα αυτά συμβαίνουν όταν στη διεθνή κοινή γνώμη η υπόθεση της Αρμενικής Γενοκτονίας είναι πλέον ευρέως γνωστή και αποδεκτή και ενώ οι κοινότητες της διασποράς έχουν ενσωματωθεί σημαντικά στις κοινωνίες που ζούνε. Όταν τελικά 34 κράτη αναγνωρίζουν επίσημα τη Γενοκτονία των Αρμενίων. Γιατί λοιπόν αυτά δεν μπορούν να διεκδικήσουν την παραμικρή δικαίωση; Ακριβώς γιατί παραλείπεται η σύνδεση με τη συγκυρία που γέννησε το ίδιο το φαινόμενο και η αναμέτρηση με τα ριζικά και δύσκολα ερωτήματα που θέτει η Ιστορία.

Ας το κάνουμε πιο σαφές: αν σήμερα δεν αντιληφθούμε ότι το κράτος που διαπράττει τη γενοκτονία εις βάρος των Παλαιστινίων είναι ένα σιωνιστικό καθεστώς, βαθιά νεοαποικιοκρατικό, άρρηκτα δεμένο με τις πιο σκοτεινές εκφάνσεις του σύγχρονου ιμπεριαλισμού και στηριζόμενο από ένα εκμεταλλευτικό και επεκτατικό σύστημα, τότε πώς θα απαντήσουμε και στα καθήκοντα που μας επιτάσσει η εποχή και στις μορφές αντίστασης που μπορούν να γίνουν ανάχωμα στη γενοκτονία.

Αυτή ακριβώς η εργαλειοποίηση επιτρέπει σήμερα στο σιωνιστικό καθεστώς του Ισραήλ να εμφανίζεται ως ο υπερασπιστής της ιστορικής μνήμης, καταθέτοντας ψήφισμα για την επίσημη αναγνώριση της Γενοκτονίας των Αρμενίων.

Πρόκειται για το ίδιο κράτος που επί δεκαετίες, μέσω της AIPAC, επιχειρούσε να εμποδίσει την αναγνώριση της αρμενικής Γενοκτονίας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Είναι η ίδια οντότητα που σήμερα επιχειρεί να εκδιώξει τους Αρμενίους από την αρμενική συνοικία της Ιερουσαλήμ, μέσα από τις επιθέσεις ακροδεξιών σιωνιστικών ομάδων. Από τη συνοικία όπου οι Παλαιστίνιοι φιλοξένησαν επί αιώνες τους Αρμενίους, τόσο πριν όσο και μετά τη Γενοκτονία. Πρόκειται, τέλος, για το ίδιο κράτος που υπήρξε ο βασικός υποστηρικτής του Αζερμπαϊτζάν στον πόλεμο του Ναγκόρνο Καραμπάχ, εξοπλίζοντας υλικά την εθνοκάθαρση των Αρμενίων.

Η αναγνώριση, επομένως, δεν αποτελεί μόνο εργαλείο εξυπηρέτησης των γεωπολιτικών επιδιώξεων του ίδιου του Ισραήλ. Αποτελεί ταυτόχρονα μια προσπάθεια εξαγνισμού της γενοκτονίας που το ίδιο διαπράττει. Είναι, όμως, και κάτι ακόμη. Η αναζήτηση νέων συμμάχων. Και όσο ένα μέρος της αρμενικής κοινότητας επιλέγει τη σιωπή απέναντι στη γενοκτονία των Παλαιστινίων και αποσυνδέει τη δική της ιστορική εμπειρία από τις συνθήκες που τη γέννησαν, τόσο το Ισραήλ θα βρίσκει έναν πρόθυμο συνομιλητή.

Οι δεκαετίες πέρασαν. Ο αιώνας άλλαξε. Οι γενιές διαδέχθηκαν η μία την άλλη. Οι οργανώσεις και οι κοινότητες μετασχηματίστηκαν. Οι απαντήσεις πολλαπλασιάστηκαν. Το ερώτημα όμως παραμένει το ίδιο.

Και όταν τα ερωτήματα της Ιστορίας μένουν αναπάντητα, επιστρέφουν. Ξανά και ξανά. Σε κάθε τόπο όπου η βία επιχειρεί να μεταμφιεστεί σε κανονικότητα.

Τι απαντούν, λοιπόν, σήμερα οι Αρμένιοι απέναντι στη γενοκτονία των Παλαιστινίων;

Η απάντησή τους είναι ταυτόχρονα και η απάντηση σε ένα ερώτημα που βασανίζει τον αρμενικό λαό εδώ και εκατόν έντεκα χρόνια.

Άλλωστε, πολλοί από τους πρώτους επιζώντες της αρμενικής Γενοκτονίας βρήκαν καταφύγιο στην Παλαιστίνη, στον Λίβανο, στη Συρία. Φιλοξενήθηκαν από τους λαούς της περιοχής, μοιράστηκαν κοινά βιώματα, και εν τέλει εκπαιδεύτηκαν σε κοινές μορφές αντίστασης. Εκείνοι οι πρώτοι επιζώντες, προτού υιοθετήσουν τον όρο «Γενοκτονία», ονόμαζαν την τραγωδία που είχαν βιώσει ως «Μετζ Γιεγέρν». Στα ελληνικά, «Γιεγέρν» σημαίνει «καταστροφή». Στα αραβικά, «Νάκμπα».

*Πηγή φωτογραφίας: Jacobin.com